

Socialdepartementet Enheten för socialtjänst
och funktionshinderspolitik

2023-06-09

Yttrande från Nationellt kompetenscentrum anhöriga avseende
Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans. Ökad
likvärdighet, långsiktighet och kvalitet. SOU 2023:9, diarienummer
S2023/00990

Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka är sedan 2008 på uppdrag från
Socialdepartementet via Socialstyrelsen ett expertstöd för kommuner, regioner och
enskilda utförare avseende kunskap om anhöriga samt utveckling och införande av
anhörigstöd. Verksamhetsområdet omfattar alla anhöriga oberoende av den
närstående personens ålder, sjukdom, diagnos eller funktionsnedsättning.

Nka är remissinstans och lämnar härmed synpunkter utifrån ett familje- och
anhörigperspektiv då det är viktigt att uppmärksamma hur anhöriga påverkas om
utredningens förslag blir lag. I remissvaret används begreppet *anhörig* för den som *ger*
vård, hjälp och stöd till en *närstående* som på grund av ålder, sjukdom eller
funktionsnedsättning har behov av det. En anhörig kan vara förälder,
make/maka/partner, syskon, barn, granne, kollega, vän eller annan person som står
personen nära.

Övergripande synpunkter

Nka:s uppfattning är att anhörigperspektivet behöver bli mer tydligt i slutbetänkandet.
Anhöriga har ofta en betydande roll i att livsvillkoren för den som har en
funktionsnedsättning är goda. Anhöriga behöver därför uppmärksammas och det
behöver bli tydligt hur den nationella anhörigstrategin¹ återspeglas i de föreslagna
ändringarna i lagstiftningarna.

Den nationella anhörigstrategin ska hjälpa kommuner och regioner att stärka
anhörigperspektivet i vården och omsorgen och göra stödet till anhöriga mer
individanpassat och likvärdigt över landet. Utgångspunkten för strategin är att
anhörigas insatser och delaktighet alltid ska bygga på frivillighet
Anhörigstrategin syftar till att möta de behov som anhöriga har:

1. Att välfärdens insatser till den närstående fungerar
2. Att välfärdens insatser till den närstående ges med ett anhörigperspektiv. Det innebär att vården och omsorgen utförs med beaktande också av den

¹Nationell anhörigstrategi - inom hälso- och sjukvård och omsorg 2022-04-13 S2022/02134

anhörigas behov av till exempel delaktighet och information och att den anhöriges insatser uppmärksammas.

3. Att anhöriga därutöver kan ha behov av stöd för egen del. Sådant stöd kan till exempel bestå i information, utbildning, avlösning, ekonomiskt stöd och samtalsstöd.

Nka:s yttrande utgår från anhörigperspektivet och den nationella anhörigstrategin.

Sammanfattande synpunkter

Nka stödjer slutbetänkandets förslag om att ha ett samlat statligt huvudmannaskap för insatsen personlig assistans enligt LSS 9 § 2.

Nka har kompletterande synpunkter vilka redovisas nedan.

Synpunkter på förslagen

Kapitel 4 Ett statligt huvudmannaskap är att föredra framför alternativen

4.5 Staten ska vara ensam huvudman för insatsen personlig assistans

Nka stödjer förslaget

För anhöriga ger ett samlat huvudmannaskap förutsättningar till likvärdighet och förutsägbarhet i bedömningar om rätten till personlig assistans för deras närstående. För anhöriga är det viktigt att känna en tillförlitlighet i att deras närstående med funktionsnedsättning ska få det stöd de behöver. Om deras närstående har ett bra liv och får sina behov tillgodosedda kan också de anhöriga själva ha ett fungerande liv och kunna balansera arbetsliv och anhörigomsorg. Vid motsatsen innebär det att anhöriga får ytterligare belastning i sitt omsorgsgivande, vilket kan få negativa konsekvenser för deras hälsa, arbetsliv, ekonomi och sociala liv².

Vidare bör framhållas vikten av det finns resurser och kompetens vid handläggning av ansökningarna av personlig assistans hos Försäkringskassan, för utredning och sammanvägd bedömning av enskilda personers behov av hjälp med grundläggande och andra personlig behov. Här kan det handla om kunskap om hur funktionsnedsättning påverkar vardagslivet, om kommunikation och samspel med personer som använder sig av AKK (alternativ och kompletterande kommunikation) och om förståelse för den utsatthet personer som behöver stöd och deras anhöriga befinner sig i. Nka har sedan 2011 arbetat med stöd till barn med flerfunktionsnedsättning och deras föräldrar och publicerat ett antal kunskapsöversikter inom området.³ Nka bidrar gärna med kunskap och kompetensutveckling inom detta område.

4.5.6 Systemet behöver hänga ihop som helhet

Nka stödjer förslaget om kommunens basansvar (s 136) att kommunen ska vara yttersta garant för att den enskilde får insatsen och har ansvaret för att samordna

² Statens folkhälsoinstitut (2012). Hälsa och välfärd hos barn och unga med funktionsnedsättning och Broberg, M, Nowak, H, Norlin, D, Starke, M. (2014). Riktat föräldrastöd.

³ Kvalificerad omvårdnad i vardagen för personer med flerfunktionsnedsättning och deras anhöriga. Handbok. Nka 2021:5.

personlig assistans och andra insatser som den enskilde har blivit beviljad (s 137). Slutbetänkandet framhåller även att LSS insatserna ska ses som en helhet vilket är angeläget med tanke på att cirka 40 procent av de personer som idag är beviljade assistansersättning även får en insats från kommunen antingen enligt LSS eller socialtjänstlagen (s 115). Samordning av samhällsstöd behandlas inte ingående av slutbetänkandet förutom att det ses som viktigt – det förväntas bli svårare att samordna personlig assistans med andra insatser som kommunerna och regionerna ansvarar för vid ett statligt huvudmannaskap. Flera studier har visat att samordning av stödet till enskilda innebär en belastning för föräldrar och andra anhöriga som bistår en närstående med funktionsnedsättning.

Försäkringskassan ges ansvaret att utfärda föreskrifterna för prövningen, administrationen och kontrollen av rätten till och utbetalning av ersättningen samt att utfärda föreskrifter gällande insatsens kvalitet och utförande. Därför behandlas dessa frågor inte så ingående i slutbetänkandet. (Samordning av stödet till enskilda är nog inte heller en fråga som direkt berörs av LSS-insatsen 9.2 utan kan hänföras till LSS 9.1 Råd och stöd som kommun och region ansvarar för).

Många frågor förväntas få svar på genom en uppföljning av reformen. Men till exempel behöver kvalitetskriterierna utvecklas utöver den insatsberättigades eget omdöme särskilt beträffande assistansens kvalitet när det gäller stöd och hjälp till barn och unga med intellektuella begränsningar samt vuxna med sjukdomar som påverkar deras förmåga kommunicera sina personliga behov. Vi kan inte se några skrivningar om ställföreträdarens roll, mer än att kommunen har ansvar för att anmäla till överförmyndaren när enskilda behöver god man, förvaltare etc.

För den insatsberättigade och dennes anhöriga är det av största vikt att all vård och omsorg samverkar och att insatser ges ur ett helhetsperspektiv. Nka välkomnar därför den tydliga skrivningen i förslaget att insatser behöver samordnas och att huvudmännen ska samarbeta. Det stödjande nätverket kring en person med funktionsnedsättning, där anhöriga ofta är en del, behöver ses som en självklar part i samverkan men det är huvudmännen som är ansvariga för att samverkan ska ske.

Nka har tillsammans med Socialstyrelsen haft ett FoU-arbete under åren 2019-2021: *Koordinatorstöd för föräldrar som har barn med funktionsnedsättning*. Här framkommer att när samverkan mellan verksamheter och myndigheter fallerar är det ofta föräldrarna som tvingas koordinera och samordna; en uppgift som är mycket krävande och som inte sällan leder till stress, ohälsa, sjukskrivning eller att man tvingas gå ner i arbetstid.⁴

Kapitel 7 Förbättrade möjligheter att säkra god kvalitet i personlig assistans

7.5.2 Ett förtydligande av god kvalitet i personlig assistans

Nka stödjer förslaget

⁴ Koordinatorstöd för föräldrar som har barn med funktionsnedsättning, Nationellt kompetenscentrum anhöriga.

Det är positivt att lagen förstärks med kvalitetsmått och att det är den assistansberättigade som avgör om insatsen personlig assistans är av god kvalitet. För att kunna bestämma vad insatsen ska användas till, vem som ska ge den, när den ska ges, var den ska utföras och hur den ska utföras behöver ibland den assistansberättigade stöd av sin omgivning. Här spelar anhöriga många gånger en stor roll och det är viktigt att anhöriga ges förutsättningar att vara delaktiga i hur assistansen utförs.

7.5.3 Försäkringskassan ska följa upp den utförda assistansens kvalitet genom användarundersökningar

Nka stöder förslaget

Nka vill också komplettera förslaget med att det också bör vara riktade undersökningar om hur anhöriga upplever assistansen.

Slutord

Anhöriga behöver vara trygga med att insatsen personlig assistans är "likvärdig, långsiktig och har god kvalitet" som underrubriken till slutbetänkandet formuleras. Att välfärdens insatser fungerar innebär också ett bra stöd för anhöriga. Detta är ett av perspektiven i nationella anhörigstrategin som ska vara som en plattform i all vård och omsorg och vara vägledande i hur anhörigperspektivet ska uppmärksammas och utvecklas. Det är av stor vikt att anhörigstrategin är tydlig i de förändringar som slutbetänkandet föreslår.

I utformandet av detta remissvar har Maria Ahlqvist, möjliggörare/praktiker vid Nka och Mona Pihl, möjliggörare/praktiker vid Nka liksom övriga medarbetare vid Nka i samverkan med undertecknade deltagit. Det har genomförts två digitala hearings för att diskutera betänkandet, se bilaga. Vid dessa tillfällen har deltagarnas synpunkter på utredningens förslag, vad de bedömer att det kommer att innebära för anhöriga och förslag på åtgärder behandlats. Deras synpunkter har beaktats i utformandet av remissvaret.

För Nationellt kompetenscentrum anhöriga
Kalmar dag som ovan

Lennart Magnusson
Verksamhetschef, docent
lennart.magnusson@anhoriga.se
Tel: +46 480 41 80 21

Elizabeth Hanson
FoU-ledare, professor
elizabeth.hanson@anhoriga.se
Tel: +46 480 41 80 22

Bilaga: Medverkande vid digitala möten 230426 och 230504 för att diskutera slutbetänkandet "Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans".

Deltagare

Namn	Titel och organisation
Gunnel Trygg	Anhörig, medlem i FUB
Anna Strimbold	Jurist, Riksförbundet JAG
Julia Henriksson	Jurist, FUB
Aggeliki S Levinsson	Sjuksköterska, CSD Mellansverige
Elaine Johansson	Anhörig, Ordförande FUB Västra Götaland
Angelica Gustafsson	Sjuksköterska, CSD Mellansverige
Johan Klinthammar	Anhörig, Förbundsordförande, RBU
Ritva Gough	Seniorforskare Nka